

Samija Sarić, *Bugojno i njegova okolina (Donji Vakuf, Prusac, Gornji Vakuf i Kupres) u vrijeme Austro-Ugarske uprave (1878-1918)*. Sarajevo: 2009, 340 str.

Početakom 2010. godine u Sarajevu je u izdanju Izdavačke kuće “Buybook” objavljena monografija o Bugojnu i njegovoj okolini u vrijeme austrougarske uprave. Samija Sarić, profesorica historije i arhivska savjetnica u penziji, afirmirano je ime u bosanskohercegovačkoj stručnoj arhivističkoj literaturi. Cijeli radni vijek je provela u Arhivu Bosne i Hercegovine, gdje je, radeći na sređivanju arhivske građe nastale djelovanjem organa austrougarske uprave, prikupljala i sistematizirala po temama sve podatke do kojih je došla, a koji se odnose na Bugojno i susjedna mjesta. Rezultat tog rada je ova monografija sa obiljem činjenica i različitih podataka o relativno kratkom vremenskom periodu i malom geografskom području u srednjoj Bosni. Svi podaci su izloženi na veoma dopadljiv i pristupačan način. Knjiga je obogaćena brojnim faksimilima izvornih dokumenata i fotografijama, kako samih gradova koji su opisani tako i njihovih stanovnika, što je čini i vizualno dopadljivom, ali i znatno obogaćuje dokumentarnu vrijednost knjige.

Monografija je podijeljena u 16 poglavlja, od kojih se 15 odnosi na Bugojno a jedno na ispostave u Bugojanskom kotaru: Donji Vakuf, Prusac, Gornji Vakuf i Kupres. Monografija sadrži i 12 različitih priloga.

U *Uvodnim napomenama* i *Predgovoru* autorica je objasnila motive za pisanje ovako zahtjevne knjige o Bugojnu. U *Napomenama* su naznačeni značaj i ljepota Bugojna i njegove okoline uz napomenu da “četrdeset godina, koliko je trajala austrougarska uprava, u životu jednog grada nije ni puno ni malo, ali je jedno sigurno, da nakon četrdeset godina austrougarske uprave, u Bugojnu ništa više nije bilo kao ranije”, dok u *Predgovoru* objašnjava svoju “vezanost” za Bugojno, u kojem su rođeni njeni roditelji i u kojem je provela dobar dio djetinjstva i mladosti. Boraveći često u ovom lijepom gradiću, pitala se kako je Bugojno izgledalo ranije, pa, između ostalog, navodi: “Tragajući i razmišljajući o tome došla sam, kroz razgovore i dokumentaciju, do vjerodostojnih podataka i iz svega sam ponešto saznala (...) pokušala sam na osnovu dostupne arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine bar donekle dočarati grad Bugojno i vrijeme u njemu, a dijelom i u bugojanskom kotaru, posebno za Prusac, Donji Vakuf, Gornji Vakuf i Kupres, od 1878. godine, tj. od dolaska

Austro-Ugarske na ove prostore, do njenog odlaska 1918. godine. Nastojala sam da predstavljanje činjenica bude potkrijepljeno pouzdanim izvorima, najprije na osnovu arhivske građe, a isto tako i literature.”

U prvom su poglavlju pod nazivom *Skopaljska kotlina do okupacije Austro-Ugarske monarhije* (9-12) navedene historijske činjenice poznate iz bosanskohercegovačke historiografije, a koje se odnose na ovo područje od perioda rimske uprave do austrougarske okupacije 1878. godine.

Slijedi drugo poglavlje *Berlinski kongres i okupacija Bosne i Hercegovine* (13-17), koje sadrži kratke napomene o čl. 25 Berlinskog ugovora iz 1878. godine, kojim su evropske sile dale mandat Austro-Ugarskoj monarhiji da okupira Bosnu i Hercegovinu. Autorica se osvrnula i na sam tok okupacije i otpora koji je pružilo domaće stanovništvo, pripadnici sve tri vjerske zajednice, kao i na prilike u Bugojnu prije okupacije. Ovo je mjesto u periodu osmanske vladavine bilo mala nerazvijena kasaba, trgovište na kojem se odvijala trgovina žitom, voćem, stokom, kožom i vunom.

Uspostava vlasti Austro-Ugarske monarhije, pravni položaj Bosne i Hercegovine i unutrašnja organizacija vlasti u Bugojnu (18-45) treće je poglavlje, u kojem su date osnovne karakteristike organizacije nove vlasti i uprave. Već u februaru 1879. godine okupirana pokrajina je u nadležnosti Zajedničkog ministarstva financija, koje je djelovalo u Beču, u okviru kojeg je oformljeno zasebno Odjeljenje za poslove Bosne i Hercegovine, a u Sarajevu je počela sa radom Zemaljska vlada kao njegov izvršni organ. Okupirana pokrajina bila je podijeljena na šest okružnih oblasti. Bugojno sa okolinom je u ovoj novoj administrativnoj podjeli pripalo Okružnoj oblasti Travnik.

U ovom su poglavlju objašnjeni motivi zbog kojih je Kotarski ured iz Donjeg Vakufa premješten u Bugojno, kao i nagla izgradnja ovog naselja. Geografski položaj Bugojna na području isturenom prema Dalmaciji bio je novoj austrougarskoj upravi veoma bitna činjenica, pa je Odlukom Zajedničkog ministarstva financija od 3. maja 1880. godine određeno da se Kotarski ured iz Donjeg Vakufa premjesti u Bugojno. Prateći “govor arhivskih dokumenata”, Samija Sarić je utvrdila da ova odluka nije mogla biti brzo ispoštovana, jer su joj se stanovnici Donjeg Vakufa žestoko protivili, pa je sjedište kotarske uprave u Bugojno prešlo tek 1. aprila 1881. godine. Iz Donjeg Vakufa su u Bugojno premješteni i Carska i kraljevska generalna komanda i Vojna pošta (poštansko-telegrafski ured).

Dijelovi poglavlja koji se odnose na urbani razvoj grada Bugojna posebno su vrijedni. Bugojno je nakon što je postalo sjedište kotarske uprave doživjelo istinski procvat, kako privredni tako i kulturno-prosvjetni. Detaljno je opisan razvoj i rad Kotarskog ureda, kao i problemi u vezi sa njegovim smještajem. U Bugojnu se, kao uostalom i u cijeloj Bosni i Hercegovini, u periodu austrougarske uprave odvijala intenzivna izgradnja zgrada za potrebe smještaja organa vlasti i uprave, kao i škola, o

čemu ova monografija donosi brojne podatke dopunjene planovima, skicama i nacrtima o skoro svim zgradama izgrađenim u tom periodu. Naročito su detaljno opisani i brojnim dokumentima i nacrtima osvijetljeni adaptacija zgrade starog i izgradnja novog konaka i gradske vijećnice.

U četvrtom poglavlju pod nazivom *Lokalna uprava* (46-61) autorica prati razvoj lokalne samouprave u Bugojnu od 1885. do 1918. godine kao i djelovanje Općinskog vijeća, savjetodavnog tijela Kotarskog ureda. Općinsko vijeće se sastajalo po potrebi, a sastojalo se od 4 člana do 1910. godine, kad su temeljem Zakona o općinskoj samoupravi općinska vijeća postala autonomni organi čiji su članovi birani na izborima. U poglavlju se nalaze i podaci o članovima Općinskog zastupstva od 1885. do 1918. godine, o uvođenju katastra u Bugojnu, osnivanju grunтовnice i radu Kotarskog ureda kao suda (1882-1906) i Kotarskog suda u Bugojnu (1906-1918).

Poglavlja od V do XIV odnose se na stanovništvo u Bugojnu. Na temelju četiri popisa stanovništva/žiteljstva obavljena u ovom periodu, navedeni su broježani podaci koji jasno govore o rastu stanovništva, kao i podaci koji se odnose na njihov konfesionalni i nacionalni sastav, na oporezivanje stanovništva, na vjerske zajednice, njihov rad i organizaciju, na otvaranje novih škola i njihov rad, na kulturna i sportska društva, zadruge i druga kreditna udruženja. Zanimljivo su prezentirani podaci o vlasništvu nad zemljom, agrarnoj strukturi stanovništva i agrarnim odnosima kako u Bugojnu tako i u njegovoj okolini.

Nisu izostavljene ni činjenice o zdravstvenim prilikama i gradnji nove ambulante u Bugojnu, razvoju saobraćaja i privrede/gospodarstva, kao i radu Žandarmerijske i Meteorološke stanice u Bugojnu. Sve navedene činjenice su dokumentirane pozivima na arhivske izvore i još dopunjene sa više desetina različitih ilustracija (fotografije, karte, tabele, faksimili dokumenata), do kojih može doći samo istraživač koji se dobro snalazi u ovoj vrsti posla, da od malih kockica pronađenih u različitim izvorima napravi lijep mozaik. Popis korištenih izvora i literature ovo zorno potvrđuje.

Na kraju knjige je na 50 stranica 12 priloga u kojima su objavljeni na jednom mjestu podaci koji se nalaze u kalendarima (*Bosanski glasnik* i *Bošnjak*) i zanimljivi podaci o ovom kraju sadržani u različitim arhivskim dokumentima. U prilogima su: 1. imena državnih činovnika od 1882. do 1918. godine; 2. imena činovnika Kotarskog suda Bugojno (1906-1918); 3. popisi činovnika Bugojanske, Donjovakufske, Gornjovakufske i Kupreške općine (1885-1918); 4. podaci za školsko osoblje Bugojanskog kotara; 5. spisak dodijeljenih točarskih dozvola (licenci) u Bugojanskom kotaru (1902-1904); 6. dozvole za svratišta, gostionice i restauracije u Bugojanskom kotaru za 1917. godinu; 7. registrirane trgovine mješovitom robom na malo u Bugojnu, Donjem Vakufu, Gornjem Vakufu i Kupresu (1899-1911); 8. iskaz postojećih dućana u bugojanskom kotaru 1904. godine, bez licence, 9. popis članova "Ukrašavajućeg društva" u Bugojnu iz 1895. godine; 10. spisak 58 imena poginu-

lih bosanskohercegovačkih vojnika u Prvom svjetskom ratu iz Bugojanskog kotara; 11. popis glasača u Bugojnu za izbornu listu za 1900. godinu i 12. boravak delegacije veleposjednika iz Travničkog okruga u Beču gdje su putovali u audijenciju kod cara Franje Josipa I.

Samija Sarić je ovom knjigom realizirala sve postavljene zadatke, cilj i sadržaj istraživanja, prostorni i vremenski okvir. Rezultat je opširna i detaljna historija Bugojna i njegove okoline u periodu austrougarske uprave, koja će se, sasvim sigurno, naći u mnogim bugojanskim kućama kao velika dragocjenost ■

Mina Kujović

Philippe GELEZ, *Safvet-beg Bašagić (1870.-1934.). Aux racines intellectuelles de la pensée nationale chez les musulmans de Bosne-Herzégovine*. Athènes: École française d'Athènes. Mondes méditerranées et balkaniques, 2010, 805 str.

“Mnogi na zapadu doskora nisu znali da na Balkanu, u Bosni i Hercegovini živi relativno brojna narod islamske vjeroispovjesti, pa je prema jednom suvremenom piscu historije Bosne ‘kulturalna i politička povijest muslimana (BiH) bila nešto kao tamna strana Mjeseca... nešto neviđeno, nepoznato’.”

Polivalentnoj ličnosti Safvet-bega Bašagića, koji je bio i književnik i historičar, i orijentalista i političar, pripada u povijesti Muslimana/Bošnjaka, prvenstveno, i BiH posebno mjesto. Bez izučavanja njegove OSOBNOSTI i cjelokupnog OPUSA nemoguće je cjelovito rekonstruirati i objasniti proces nacionalne identifikacije muslimanskog stanovništva BiH kao procesa dugog trajanja koji je formalno završen 1993. g. usvajanjem nacionalnog imena Bošnjak.

(Navedenim riječima se potpisnik ovih redova obratio prisutnima na odbrani disertacije Filipa Železa na Sorboni 20. lipnja 2006. g.) U maniru serioznog istraživača, francuski historiograf Philippe Gelez (1977.) – Filip Želez – u ne kratkom vremenskom rasponu, ali prijeko potrebnom decenijskom radu, prešao je mukotrpan put do tiskanja ove monografije u kojoj se iz nekoliko aspekata bavio začudno zapostavljenom ličnošću bosanskohercegovačke kulturne i političke scene s kraja XIX. i pr-

---